

LBDIS | We know
books

EUGÈNE EBODÉ

Ce tare ardea privirea lui Picasso

Traducere și note de
SÎNZIANA MANTA

 UNIVERS

CUPRINS

CAPITOLUL 1. Gösta	9
CAPITOLUL 2. Râul Roșu	19
CAPITOLUL 3. Mado și sufletele plutitoare	32
CAPITOLUL 4. Gösta Hammar și iubirile lui	45
CAPITOLUL 5. La «Belle époque»	55
CAPITOLUL 6. Orașul luminilor	64
CAPITOLUL 7. Războiul e hidos	78
CAPITOLUL 8. Sfâșierile lui Mado	86
CAPITOLUL 9. Reîntâlniri la școala Maintenon	95
CAPITOLUL 10. Suedia	110
CAPITOLUL 11. Gafe și impasuri africane	125
CAPITOLUL 12. Sub privirea lui Picasso	138
CAPITOLUL 13. O decepție pariziană	150
CAPITOLUL 14. Voleibalistul prăbușit	167
CAPITOLUL 15. Mama n-a murit	196
CAPITOLUL 16. Simfonia fluvială	210

CAPITOLUL 1

Gösta

ată povestea lui Mado Hammar, născută în 1936 dintr-un tată suedez și o mamă cameruneză, la Édéa, orașul-lumină! Acest târgușor situat în apropiere de Douala a devenit în timp record un oraș-torță ce ilumina Camerunul grație electricității produse de barajul instalat în aval de maiestuosul curs de apă care-i uda țarmurile: Sanaga. Acest fluviu, aidoma unei diagonale lungi de aproape o mie de kilometri, izvorăște din platoul Adamaoua, în nordul țării, acolo unde locuitorii îl numesc *Djerem* sau Râul Alb; în sud, sub influența afluenților și a meandrelor lui saturate de laterit, pe care vârtejurile îl agită precum o mașină de spălat, apa își schimbă culoarea și se transformă în Râul Roșu, înainte de a se vărsa în Oceanul Atlantic.

Când tatăl lui Mado, Gösta Hammar, un tânăr suedez în vârstă de optsprezece ani, a debarcat la Douala în noiembrie 1929, a făcut-o la invitația unchiului său matern, Mattias Sylvander, fondatorul societății forestiere Sylvander et Cie. Sezonul ploilor era pe sfârșite, la fel și inundațiile care loveau cartierele sărace și mlăștinoase ale orașului. Încântat de prezența nepotului său, unchiul s-a abătut de la obiceiurile vieții lui sedentare și a organizat o mică petrecere în vila sa împrejmuată de copaci

falnici. Retrași în biroul îngrijit și rânduit, i-a expus pe scurt, între patru ochi, ce aștepta de la el în cadrul întreprinderii prospere înființate cu douăzeci de ani în urmă, înainte de a-l conduce pentru a-l prezenta principalilor săi colaboratori, reușiți în grădinile luxoasei sale locuințe:

„Aveți în fața dumneavoastră o ființă care mi-este dragă, Gösta Hammar! Ne vine de la Stockholm, după ce a făcut o escală din motive familiale la Marsilia. Prenumele lui este echivalentul lui Gustave din franceză. În suedeză, Gösta se scrie cu «G», dar se pronunță «Y». Faceți bine și nu-i stâlciți prenumele când îl scrieți. S-ar supăra! Sunt foarte bucuros să-l primim în sfârșit printre noi. Arătați-i aceeași bunăvoință, cel puțin, pe care ați manifestat-o mereu față de mine!”

Participanții au dat din cap în semn de încuviințare, apoi și-au ridicat paharele pentru un toast, îndreptându-și zâmbetele largi spre chipul ca de copil, strălucitor și îmbujorat de emoție al noului sosit.

În felul acesta au fost pecetluite angajamentele cele mai ferme, pe care tânărul a avut grijă să le încheie cu câteva cuvinte simple:

„Acum, că mă aflu aici, mă încearcă o emoție profundă. Sper că voi rămâne un timp îndelungat. Vă mulțumesc pentru felul în care m-ați primit!”

Trei zile mai târziu pleca într-o misiune de prospecțiune de-a lungul Râului Roșu și Alb. Unchiul cunoștea bine regiunea; „Carnetele din Africa” în care își consemna amintirile de expatriat, accesele de furie și emoțiile resimțite în pădure, notele și reflecțiile din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, la care n-a putut să participe în mod activ, stăteau mărturie a tot ce trăise și învățase în inima junglei. Fără să formuleze clar acest lucru, și-a trimis nepotul pe propriile lui urme, văzând

deja în el succesorul la care visa în secret și care, miop, dar entuziast și cu mintea proaspătă, trebuia să se avânte spre ceea ce Sylvander considera drept un parcurs inițiativ.

Pe țărmurile Râului Roșu și Alb sălășluia un mozaic de popoare, nomade sau sedentare, printre care animiști, musulmani, creștini și credincioși pluraliști care venerau Strămoșul și divinizau indolența. Tânărul suedez cu ochi de smarald sclipind de curiozitate și de istețime din spatele ochelarilor rotunzi cu rame de baga a îndeplinit pelerinajul cu succes. A dat foarte repede uitării îndoelile care-l cuprinseseră înainte de a se îmbarca pentru Africa neagră despre care nu știa nimic. Nu putea spune că era familiarizat cu cealaltă parte, Africa albă, cea din nord, unde-l dusesse tatăl lui, căruia îi plăcea să călătorească. Locuise în Golful Alger, respirase miresmele de iasomie pe înserat și suspinase cu desfătare la vederea splendorilor unei țări unice, creată de Dumnezeu pentru a stoarce lacrimi celor ce poposiseră acolo și nu se mai puteau împăca nicicând cu ideea de a-și lua ochii de la ea, de a nu o mai adulmea.

În pofida tinereții lui, Gösta avea un temperament de explorator. Îl încântau călătoriile, descoperirea de noi orizonturi și freamătul ce se naște spontan când aspiri la noutate. Nu era la fel de introvertit ca fratele lui mai mare, Frank, și străbătuse deja Europa, în adolescență, ba chiar petrecuse, între doisprezece și treisprezece ani, un an întreg la Marsilia, la unchiul din partea mamei, familia Sylvander. A avut atunci ocazia să-și perfecționeze franceza și italiana, dar și să savureze bucătăria provensală. Era înnebunit după *aioli*! Chiar dacă era poliglot și vorbea opt limbi, odată ajuns pe țărmul camerunez părea că nu mai înțelege nimic, asemuind țara multilingvă cu un turn Babel al tropicelor.

Avea, totuși, un handicap: vederea. Din cauza ei nu putuse să studieze medicina, așa cum își dorise. După ce și-a digerat frustrarea, a rămas imediat bântuit de gândul că va orbi brusc. Din temerea asta a extras un principiu major: să se uite cu intensitate la ființe și la lucruri, ca și cum posibilitatea de a le revedea îi era măsurată și termenele limitate. Așa că se consacra memorizării cu lăcomie și cu vivacitate sporită a celor mai infime detalii pe care le cuprindea cu privirea. Prima lui misiune de observare și de explorare a pădurii africane de-a lungul diagonalei bicolore a fost hotărâtoare. A descoperit pădurea rând pe rând scânteind în lumina soarelui de amiază, răsunând de felurite triluri, țârâituri și trosnete, apoi tăcută la lăsarea nopții. Pe măsură ce se avânta în întuneric, natura lua forma unor monștri preistorici și amenințători. În primele zile, alături de călăuzele lui, care-l cocoloșeau ca pe un pui de-abia ieșit din găoace, a descoperit sate înjghebate în inima unei vegetații pe care ochii lui de miop nu se mai săturau să o contemple. Tremura din toți rărunchii, noaptea, când era nevoit să se precipite spre latrine. La auzul foșnetului frunzelor uscate pe care le răscoleau rozătoarele sau reptilele izgonite de apropierea lui, simțea de multe ori imboldul de a face cale îtoarsă. Bieții lui ochi care nu distingeau nimic căutau cu disperare ajutorul lunii, ale cărei raze palide se pierdeau într-un frunziș abrupt. Când revenea în pat, tremurând, era un adevărat chin să adoarmă din nou, căci avea mușchii contractați, gâtul uscat, regrete multiple și era cuprins de furie față de deciziile care îl conduseseră până acolo. Dar fiecare nouă zi îi aducea justificarea și alinarea: reîntoarcerea la viață odată cu concertele frenetice ale cocoșilor și cotcodăcitul intempestiv al găinilor, amestecate cu cântecele păsărilor, anunțau feeria și îi redau

zâmbetul. Pentru tânărul suedez, orătăniile care scurmuau și scormoneau pământul pentru a prinde viermi și a se hrăni și care difuzau, cu penele și gâturile ridicate spre cer, cântarea deșteptării, sfășiau definitiv cu ciocurile lor sfredelitoare man-tia groasă a nopții și pulverizau ceata de fantome.

Misiunea inițială încredințată de unchiul lui, care i se păruse dură la început, i-a fost, una peste alta, prielnică din perspectiva apropierii de populațiile întâlnite și a cunoașterii teritoriului arboricol pe care îl traversase. Multe dintre primele persoane cu care avusese de-a face i-au devenit mai târziu aliați cu care a semnat contracte de exploatare. Călăuzele care îl însoțeau și care primiseră, cu siguranță, instrucțiuni precise de la unchiul lui, îl ofensaseră într-o oarecare măsură tratându-l ca pe un puști care avea nevoie să fie protejat la fiecare pas, dar l-au inițiat totodată în domeniul bogățiilor naturale care confereau ecosistemului de pe malurile Râului Roșu și Alb o importanță notorie. Speciile arboricole ale teritoriului erau atât de numeroase, încât nu se putuse întoarce cu toate eșantioanele pe care ar fi vrut să le ia cu el.

De-a lungul periplului său, a întâlnit cu siguranță oameni deschiși, care păreau, cu toate astea, să-și ducă traiul cu în-cetinitorul. Așa era modul lor de viață, derulat între dezbateri și sieste. Diversitatea populației, varietatea obiceiurilor și a riturilor pe care le-a descoperit în savană l-au frapat. La întoarcere, pe lângă raportul atent și detaliat despre copaci pe care i l-a dat unchiului, l-a întrebat despre bărbații înalți și slabi care erau crescători de animale și nomazi la nord de Râul Alb, dar și despre ceilalți, uriași, culegători de vin de palmier, cultivatori sau pescari pe care îi întâlnise în aval de Râul Roșu; l-a întrebat și despre cea de a treia categorie, de talie medie, dansatori abili pe

jaratec fumegând, dar și pe cioburi de sticlă; și despre cei din urmă, îndesați, mărunți sau chiar foarte scunzi, tocmai din mijlocul pădurilor primordiale, care-i dăduseră impresia că nu pot trăi și respira decât la umbra arborilor uriași, acești plămâni verzi pe urmele cărora pornise tânărul suedez și prin care avea de gând să-și construiască imperiul. „E bine să pui întrebări. Dar să observi e și mai bine. Ochiul e cel care te învață.“ Răspunsurile lui Mattias Sylvander erau adeseori laconice și ușor ermetice.

Gösta și-a deschis ochii. Și-a dat seama că populația came-runeză, deși variată, era totuși ierarhizată, grupată în jurul șefi-riilor și reglementată de caste, roluri și statute diferite. Meseriile sau atribuțiile se exercitau de cele mai multe ori pe bază eredi-tară: din tată în fiu, din mamă în fiică. A numărat mai multe: vrăjitori, ghicitori, agricultori, pastori, pescari, meșteșugari, fie-rari, moașe, înțelepți, făcători de regi, judecători, taumaturgi, circumcizori, magnetizatori, artiști, prezicători, exorciști, cân-tăreți ambulanți, bocitoare, gropari...

A mai remarcat că societatea africană era în mare parte încă tradițională și că până și în marile orașe influența șefilor tradi-ționali rămânea importantă; dar la Douala, unde locuia el, sufla un vânt de modernitate. Europeanii se strângeau la Bonanjo, în timp ce ceilalți locuitori ai cartierelor orașului portuar se adu-nau în funcție de afinitățile lor tribale sau regionaliste. În majo-ritatea fostelor fiefuri ale proprietarilor de pământuri, la Akwa, Bali, Bonaberi, Bonabéri, Bonamoussadi, Bonamouang, Bonendalè, o personalitate tutelară servea drept referință fiecă-rui grup al populației peste care trona descendența regilor Bell. Demografia se extindea odată cu aportul noilor populații atrase de activitățile portului și de cele specifice noii administrații a

protectoratului francez, care îi succedase celui german. Metropola ademenea spre ea femei și bărbați din toate regiunile țării. Noile cartiere se construiau și ele pe bază regionalistă: la New Bell se adunau cei din etnia bamiléké veniți din vestul țării, la Bassa întâlneai bărbați, femei și copii de la Râul Roșu, în timp ce la Kilometrul 5 dominau etnia beti și populațiile originare din Sud.

La fel ca unchiul său înaintea lui, Gösta a fost și el frapat de diversitatea culturală și culturală a țării. În timpul primei sale misiuni, suferise de variații ale temperaturii, simțise pericolul devierii bruște a ambarcațiunii pe Râul Roșu și Alb, întâlnise elefanți în junglă, călcase pe mușuroaie de termite periculoase, dar nu se lovise de niciun pic de animozitate în satele pe care le străbătuse și în care se oprea pentru a se odihni sau pentru a inspecta esențele extraordinare ale pădurii. Afabilitatea oamenilor îl intriga. Nu erau ei oare zugrăviți ca niște sălbatici într-un anumit tip de literatură? Nu-și petreceau ei oare timpul, acești oameni ai junglei, luptându-se și respingând străinii? L-a luat din nou la întrebări pe unchiul Mattias.

— Poporul ăsta mă uimește. E mereu așa de liniștit ori e o iluzie?

— Amabilitatea nu e niciodată câștigată pe veci. Totul depinde de circumstanțe.

Unchiul se exprima fără înflorituri. S-a pornit să-i vorbească despre neînțelegerile și prejudecățile care împart populațiile în categorii și le acordă trăsături predominante sau le azvârle în categorii inferioare. Gösta a vrut atunci să-și iscodească unchiul ca să afle ce-a putut să-l determine pe acest frate mai mare al mamei lui să părăsească Marsilia și Franța pentru Africa.

— Mă plictiseam la Marsilia. Răspunsul era prea sec și nu satisfacea curiozitatea tânărului. Fusesse la Marsilia și, chiar dacă nu voia să-și contrarieze unchiul, nu a admis ideea că e posibil să te plictisești în orașul mediteraneean.

— Chiar și după ce ai fondat acolo prima ta întreprindere forestieră?

— Da. Lemnul nu era același ca aici. Ebenisteria și lemnele prețioase mă interesau mai mult decât simpla tâmplărie la care mă cantonam. În fond, îmi lipsea oxigenul... Aveam și-un prieten, Épitaphe Aloys. Ne știam din Sainte-Anne, cartierul tineretii noastre...

Épitaphe era fermecat de marină și de aventura pe care ți-o oferă ținuturile necunoscute. Cutreiera Africa, unde putea să dispară timp de doi ani de zile ca să reapară ticsit cu aur și cu mistere. Dar nu aurul îl interesa pe Mattias, ci misterul ce se ascundea în spatele evocării ținuturilor cu nume ciudate. Épitaphe i-a propus, cu ocazia unei reveniri la Marsilia, să i se alăture pentru a dezvolta comerțul cu lemn african, din Camerun și din Gabon. A fost convingător. Numai că aventurierul n-a așteptat răspunsul prietenului. Rechemat de mare, s-a afundat potrivit obiceiului lui în bruma ce plutea la orizonturi din ce în ce mai îmbietoare. Chemarea bogăției!

Din nefericire, Épitaphe s-a întors câteva luni mai târziu în orașul său natal într-o stare vrednică de milă. Se molipsise de scabie, undeva între Addis-Abeba, Djibouti și Sanaa, unde se dusese zorit, pe urma altor aventurieri, ca să adune aur, piei de hienă și tămâie, vânzând la schimb frunze de kat. Atins de aceeași nenorocire care-l lovise odinioară pe poetul Rimbaud în Cornul Africii, mai exact în fosta Abisinia, scabia a degenerat

în cangrenă. La Marsilia i s-a amputat piciorul stâng și, pe când se lua în calcul tăierea celui drept, Épitaphe și-a dat sufletul în plin delir.

Mattias Sylvander, tulburat să-și vadă prietenul în agonie, și-a amintit cu toate astea de propunerea defunctului și a hotărât, în ciuda dispariției acestuia, să facă pasul cel mare. Și-a vândut întreprinderea din Marsilia și a plecat la Douala. Nu-i plăcea să vorbească, dar îl pasiona să scrie și să-și consemneze gândurile în carnete.

Când a debarcat în Camerun nu cunoștea pe nimeni. Din fericire, *Agencia Internațională pentru Păduri Tropicale desfășura un studiu important în regiune. Mi-am prezentat candidatura. Am fost angajat imediat, pe post de cercetător-explorator. Portul Douala forfotea, iar orașul zumzăia ca un stup. Expediția noastră a început pe apă. Ne-am imbarcat la Bessengué și am străbătut estuarul Wouri, apoi zonele navigabile ale fantasticei Sanaga până la Sakbayemé. Am ajuns pe urmă, după greutăți și avarii ale bărcii cu motor, la Tibati, cu alte cuvinte izvorul limpede al fluviului Djerem sau Râul Alb!*

Misiunea internațională a agenției s-a încheiat după trei ani. Europeanii au părăsit savana, dar Sylvander a hotărât să rămână și să înființeze o întreprindere forestieră în numele lui. A angajat autohtoni din rândul foștilor lui colegi. Aceștia i-au fost indispensabili în negocierile cu șefii cutumiari și consilierii lor, cum s-a întâmplat în ziua în care, *fiind în căutarea unei noi concesiuni, în inima pădurii, lângă arborii înalți, masivi, impresionanți, aflu că nu vom fi primiți. Ne găseam într-un cătun cu vreo zece colibe, făcute din pământ și cu acoperișuri din paie. În spațele fiecăreia dintre ele se înălța un fum negru din cratițele peste care vegheau femeile, în timp ce găinile și cocoșii se împrăștiau*

care încotro sub privirile molcome ale câinilor costelivi ce leneveau culcați pe burtă, cu limba pe-afară și coada biciuind aerul ca să alunge muștele și musculițele. Era una din zilele în care străinul nu trebuia să se prezinte pe acele meleaguri. Le profana. Am fost pe dată încercuiți. Bărbați îmbrăcați în piele de animale și ținând o lance în mâna dreaptă ne-au luat drept țintă. Am ridicat mâinile. Am lăsat să ne cadă din gură pipele. Am scăpat cu viață, căci camaradul nostru Japoma, un camerunez, a putut să negocieze cu trupa înarmată. Ca să ieșim din sat, a fost nevoie să ne aplecăm și să ne târâm pe burtă mulți kilometri pentru a face cale întoarsă, teferi, dar cu abdomenele zdrelite...

În satele astea, orice negociere comercială era suspendată în zilele marilor dezbateri. Când înțelepții tratau chestiunile pe care le considerau esențiale, nimic altceva nu le putea reține urechile. La fel se întâmpla în perioada intemperțiilor; se considera că lui Dumnezeu îi aparținea cuvântul și că nu se cădea să deschizi gura în momentul în care se exprima Creatorul. Omul venit din Marsilia, care nu era credincios, a fost nevoit să aștepte înaintea de intrarea în sat, sperând că în ziua de după marea dezbateri nu va fi nicio tornadă. Din păcate, a izbucnit! Și a durat o săptămână întregă! Dumnezeu putea să rămână tot timpul surd la implorările oamenilor, dar când lua cuvântul, avea pretenția să fie ascultat cât timp avea poftă să vorbească!

Sylvander n-a obținut semnarea niciunui act și s-a întors acasă cu o febră puternică.